

- v skutočnosti 100 percent domácností môže sledovať dva kanále verejnoprávnej televízie,
- 82 percent domácností môže sledovať vysielanie súkromnej TV Markíza a vyše 53 percent vysielanie satelitnej VTV,
- takmer 35 percent domácností môže sledovať vysielanie českých staníc NOVA a ČT 1, takmer 18 percent ČT 2, vyše 28 percent vysielanie maďarských, vyše 22 percent rakúskych a takmer 15 percent vysielanie poľských televíznych staníc,
- vyše 27 percent domácností je vybavených prípojkou káblovej televízie, 25 percent spoločnou a 23 percent individuálnou satelitnou anténou, čo znamená, že asi 60 percent domácností môže sledovať programy satelitných televíznych staníc,
- takmer 40 percent domácností je vybavených videorekordérom pre ďalší konzum audiovizuálnej produkcie.

Vplyv všetkých spomenutých faktorov sa podpísal aj na vývoji a súčasnom stave slovenského televízneho trhu. Navyše tu pôsobili aj niektoré špecificky slovenské faktory. Boli to predovšetkým problematické legislatívne a licenčné rozhodnutia, ktoré najprv sťažili (polovičná privatizácia STV 2), potom oddialili a napokon oklieštili (neúplná privatizácia tzv. tretieho vysielacieho okruhu) privatizáciu televízie, a tým skomplikovali aj budovanie duálneho systému televízie.

Súčasná situácia na televíznom trhu je príliš zložitá na to, aby sa z nej dali vyvodzovať jednoznačné závery, a už vôbec sa nedá predpokladať jeho ďalší vývoj. Názory na to, akú podobu by mal mať duálny systém televízneho vysielania (koľko by malo byť kanálov verejnoprávnej a súkromnej televízie), sú protichodné. Niektoré riešenia (prechod STV 2 na satelit) neberú ohľad na globálne aspekty rozvoja televízie, iné neprihliadajú na kapacitné možnosti trhu. Ak zvážime, že celý slovenský reklamný trh má kapacitu, ktorá sa ešte len blíži k hranici 3 miliárd korún, pričom jedna prosperujúca televízia je schopná z tohto koláča pohltiť polovicu, potom otázka stojí tak, koľko televíznych, ale aj rozhlasových staníc, novín a časopisov dokáže takýto trh užiť.

Aj keď trhové hospodárstvo predpokladá čo najmenšie zásahy štátu do jeho fungovania, trhová regulácia – najmä v prechodnom období – je do istej miery nevyhnutná. Základnou úlohou trhovej regulácie je usmerňovať trh tak, aby sa rozvíjal v súlade s možnosťami zdrojov, ktoré zabezpečujú jeho normálne, ak už nie optimálne fungovanie. Ak sa táto úloha z akýchkoľvek pohnútok zanedbá alebo naopak, ak zásahy do fungovania trhu nie sú v súlade s trhovými zákonmi, má to neblahé následky na celý trh.

DÁNSKY MEDIÁLNY ZÁKON A SMERNICA EURÓPSKEJ ÚNIE

VIBEKE G. PETERSENOVÁ

Usmerňovanie médií je háklivá záležitosť. Príčina je v tom, že médiá spájajú v sebe niekoľko významných črt spoločenského života v demokracii. Prvou z nich je sloboda prejavu a informácií, ale obchod taktiež vplýva na médiá (a naopak), a tak sa hlavnou časťou tejto našej zábavy stáva jeho prezentácia na televíznej obrazovke. Svet politikov, obchodníkov, vzdelania, kultúry a zábavy si v rovnakej miere nárokuje právo byť zobrazovaný médiami a rozhodovať o tom, čo majú médiá prezentovať. A zástupcovia médií s tým však nie vždy súhlasia.

Ďalej sa budeme zaoberať len televíziou a svoju pozornosť upriamime na rozhodnutie národnej legislatívy pre vysielanie v súvislosti so smernicou Európskej únie „Televízia bez hraníc“, ako sme ju aplikovali a prečo.

Po prvé „prečo“? Úloha technologického vývoja v danej oblasti nemohla byť primerane zdôraznená. Až do vysielania prostredníctvom satelitných sietí, ktoré umožnili vysielanie cez hranice, bola regulácia mediálnych tokov oveľa jednoduchšia. Existovalo iba obmedzené množstvo frekvenčného priestoru, dostatočné na vytvorenie jednej či dvoch staníc národného vysielania. Kvôli nedostatku prirodzených zdrojov boli tieto stanice zvyčajne verejnými inštitúciami. Neskôr sa dodatočný frekvenčný priestor stal dostupným pre doplnkové miestne a regionálne stanice, ktoré však taktiež zostali v národných rukách.

Keď koncom 80. rokov nastala satelitná éra, vysielanie vykĺzlo z národných rúk, čím vláda na jednej strane stratila možnosť monopolizovať informácie a divákovi sa ponúkol širší okruh voľby. Na druhej strane to však ohrozilo národnú kultúru.

Tým možno odôvodniť vznik európskej smernice pre médiá. Televízia bez hraníc sa rozbehla a nebolo ju možné zastaviť bez prehrania sa voči právu na slobodu prejavu a informácií. Z toho dôvodu bolo potrebné pripraviť pravidlá hry aj pre vysielanie cez hranice.

Ako vieme, Európska únia (EÚ) a Rada Európy (RE) vydali určité pravidlá: RE Dohovor o cezhraničnej televízii a EÚ smernicu „Televízia bez hraníc“ (1989). Tieto dva súbory pravidiel sa stali prakticky identické, s tým výsledkom, že televízne stanice vysielajúce naprieč Európou sú predmetom spoločného súboru pravidiel slušného správania.

Smernica zaväzuje členské štáty v zmysle ich legislatívy zabezpečiť zapracovanie súboru minimálnych opatrení. Členské štáty, ak si to prajú, môžu opatrenia aj sprísniť. Predovšetkým ide o podiel reklamy a sponzorstva, telenákupu, európskych kvót pre romány, o ochranu neplnoletých pred škodlivým obsahom, najmä pred násilím a pornografiou, o ochranu pred vplyvom rasizmu a aj o právo každého na prenos futbalových zápasov v nezávislej televízii. Ale o tom bude reč neskôr.

Zapracovanie smernice do dánskej legislatívy pre vysielanie bolo veľmi jednoduché. Dánske pravidlá o reklame a sponzorstve boli totiž vždy v súlade s európskymi pravidlami, a čo sa týka ostatného, predovšetkým európskeho obsahu, násilia, pornografie a rasizmu, dánska televízia preukázala veľmi dobrý prístup a nemala by mať žiadne problémy s dodržiavaním týchto požiadaviek.

Bolo by potrebné dodať, že hoci sme nemali závažnejšie problémy pri plnení európskych požiadaviek, jednako vznikol problém pri presadzovaní vlastných striktnějších požiadaviek. Tu by sme sa mali poučiť na príklade Dánska, kde sa vysielatelia sťažovali na nerovnaké podmienky súťaže, pretože nemohli zaradiť do programov reklamné vstupy. Poučili sa na príklade Švédska, kde je reklama smerovaná na deti zakázaná, čo sa ale nevzťahuje na zahraničné kanály.

Tieto problémy, ako sa javili v roku 1989, vznikli na politickej úrovni. Dánska vláda vyhlásila, že televízia patrí do kultúrnej sféry, a keďže kultúra nie je časťou dohovoru, Európska únia ju nemá právo regulovať. Tento osobitý dánsky problém sa vyriešil potom, ako sa dohovor doplnil o kultúru.

Pravidlá o kvótach európskeho obsahu boli naďalej kontroverzné nielen v Dánsku, ale i v Európskej únii. Predovšetkým boli poznačené neporozumením počas 5-ročných rokovaní k dodatku smernice, kde menšinové krajiny a Európsky parla-

ment požadovali fixnú kvótu (minimálne 51 percent), a väčšina si želala istú flexibilitu obsiahnutú v smernici. Zvítazila väčšina.

Odpor voči fixným kvótam mal byť prezentovaný ako kapitulácia pred americkým filmovým priemyslom a nedostatkami európskeho audiovizuálneho priemyslu. Nepokladám to za správne. Oveľa častejšie opakovanou príčinou bolo predovšetkým to, že kvóty nezabezpečujú dobrú kvalitu. Ak chcete kvalitné programy, musíte podporovať ich produkciu. Alebo ako povedal dánsky minister: „Kvóty sú pre ryby.“

Smernica sa usiluje o vytvorenie jednotného európskeho televízneho trhu. Základným pravidlom je, že všetky televízne stanice musia vyhovovať zákonom krajiny, v ktorej boli založené, a zahraničné televízne programy nesmú byť zastavené na hranici. Jedinou výnimkou je ochrana menšín a verejného poriadku, t. j. ochrana pred násilím, pornografiou, rasizmom atď. Programy prehršujúce sa voči týmto pravidlám môžu byť za určitých podmienok zastavené. Krajiny, ktoré to zapríčinia – prenosové a prijímajúce krajiny – musia nájsť riešenie.

Pri uplatňovaní princípov smernice sa berie do úvahy poznatok, že Európu tvorí mnoho kultúr, a preto etické a morálne normy sformované podľa rôznych tradícií sa nemohli a nemôžu zosúladiť.

Teraz prejdime k najzaujímavejším dodatkom k smernici, ktorými sú pravidlá prenosu hlavných športových podujatí v televízii. Ako sa ukazuje, Dánsko je prvá krajina, ktorá doplnila zákon článkom o prenose športových podujatí. Dánska vláda už dávnejšie podala svoj návrh v parlamente na prerokovanie.

Z môjho pohľadu je tento nový článok zaujímavý preto, že berie do úvahy rastúcu komercializáciu televízie a predstavuje hrozbu nezávislej televízii, t. j. financovanej z licenčných poplatkov alebo z reklamy. Počas niekoľkých posledných rokov ceny za tzv. televízne práva na dôležité športové podujatia prudko stúpili, a tak sa veľké podujatia môžu stať príliš drahé pre nezávislé televízne stanice. Bežní diváci môžu byť tak vylúčení zo sledovania takýchto udalostí v televízii a výsledkom bude spoločnosť ochudobnená o určitú vlastnú kultúrnu súdržnosť.

Obsah dánskeho návrhu

Kritériá na zaradenie podujatia do zoznamu

- podujatie musí byť skutočne významné pre spoločnosť a nielen zaujímavé pre tých, ktorí bežne sledujú v televízii predovšetkým šport,
- podujatie by bežne mala sledovať väčšina divákov,
- podujatie musí mať vzťah k takému druhu športu, ktorý patrí ku tradíciám v dánskej športovej kultúre. To znamená o. i., že podujatie nemusí závisieť od jednotlivých športových hviezd.

Definícia nezávislej televízie

Podľa smernice musí byť nezávislá televízia dostupná verejnosti bezplatne, v nadväznosti na šírenie vysielania, ktoré je bežné v členských krajinách (takým je licenčný poplatok a/alebo poplatok za využívanie programovej ponuky v káblovej sieti). Pre programy prijímané káblovými rozvodmi v malom rozsahu návrh stanovuje, aby

to boli len programy s maximálnym poplatkom do 2,5 libry na mesiac, čo sa týka len platených televíznych programov.

Definícia základného vybavenia verejnosti

Iba kanály vysielajúce terestriálne majú dosah na celú populáciu. Dánsko má pridelené tri terestriálne frekvencie, z ktorých dve používajú verejní vysielatelia DR a TV 2. Tretí je rezervovaný pre digitálne terestriálne vysielanie.

Približne 60 percent dánskych domácností je napojených na káblové siete a asi 10 percent vlastní parabolickú mikrovlnú anténu. To znamená, že okolo 30 percent domácností by nemohlo sledovať významné prenosy vysielané len cez satelit alebo kábel. Dánska vláda označuje tento podiel za nepriaznivý. Navrhuje, aby sa čas udeľoval s ohľadom len na DR a TV 2, čím sa ponúka dostatočne vyvážený prístup verejnosti k uvedeným prenosom. Dánska vláda preto sleduje technologický vývin a prehodnocuje situáciu.

Dánsky zoznam

- letné i zimné olympijské hry,
- svetový a európsky šampionát vo futbale (muži): všetky zápasy s dánskou účasťou plus všetky semifinále a finále,
- svetový a európsky šampionát v hádzanej (muži i ženy): všetky zápasy s dánskou účasťou plus semifinále a finále,
- dánske kvalifikačné zápasy pre svetový a európsky šampionát vo futbale (muži),
- dánske kvalifikačné zápasy pre svetový a európsky šampionát v hádzanej (ženy).

Úplný a aktuálny prenos

Uvedené podujatia musia byť dostupné na úplný a aktuálny prenos. Vysielateľ sa môže rozhodnúť odložiť vysielanie z objektívnych príčin (napr. podujatie sa odohráva v inej časovej zóne) alebo ak by živý prenos nútil vysielateľa odmietnuť iný významný program. V takom prípade uvedenú udalosť zo zoznamu môže odvysielat iný vysielateľ.

Oprávnení vysielatelia nemajú povinnosť odvysielat uvedené prenosy. V tejto súvislosti sa im poskytuje priestor na vlastné rozhodovanie. Špeciálne pravidlá im však ukladajú povinnosť oznámiť vysielací čas, kedy prenos budú alebo nebudú vysielat a či ho budú robiť naživo alebo zo záznamu.

V prípade dánskych diskusií o cene televíznych práv na vybrané prenosy medzi vlastníkom práv a vysielateľom budú dánske splnomocnené úrady – ako sa uvádza – vydávať stanovisko k cene. Pravidlá konkurencie sa budú týkať možnosti zneužitia dominantnej pozície na trhu televíznych prenosov.

Záznam o realizácii prenosov ministerstvo kultúry konzultuje s dánskymi držiteľmi práv, televíznymi vysielateľmi, diváckymi asociáciami a spotrebnými organizáciami (vrátane opatrení týkajúcich sa celého, čiastočného, živého vysielania, vysielania zo záznamu atď.) Akékoľvek budúce zmeny budú predmetom rovnakej procedúry.

Z anglického originálu Vibeke G. Petersen: Danish Media Law and Eu-Regulation preložila Denisa Vlková.